

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

STUDY

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

PUDUNGWANA 2015

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 26.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLAHOBUWA

1. Bala ditaelo tsena ka hloko pele o qala ho araba dipotso.
2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele papetla ya dikahare leqepheng le latelang lena, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ha o entse sena, bala dipotso tseo, mme e be o kgetha tseo o ratang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A: Dithothokiso (30)

KAROLO YA B: Padi/Sengolwa sa Boholoholo (25)

KAROLO YA C: Tshwantshiso/Terama (25)

4. Araba dipotso TSE HLANO kaofela: TSE THARO (3) KAROLONG YA A, E LE NNGWE (1) KAROLONG YA B le E LE NNGWE (1) KAROLONG YA C ka mokgwa ona:

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Dithothokiso tseo o di rutilweng – Araba dipotso tse PEDI.

Dithothokiso tseo o sa di rutwang – O tlameha ho araba potso ena.

KAROLO YA B: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso E LE NNGWE: Padi kapa Sengolwa sa Boholoholo

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso E LE NNGWE.

5. KGETHO YA DIPOTSO KAROLONG YA B (PADI) kapa SENOLWA SA BOHOLOHOLO LE YA C (TSHWANTSHISO/TERAMA)

- Araba potso ya padi/ya sengolwa sa boholoholo le tshwantshiso/terama tseo o ithutileng tsona FEELA.
- Araba potso E LE NNGWE E TELELE le E LE NNGWE ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C. Haeba o araba potso tse kgutshwanyane KAROLONG YA B, o lokela ho araba potso e telele KAROLONG YA C. Sebedisa lenanennetefatso le hlahisitsweng leqepheng la 5 ho o thusa ho etsa kgetho ya hao.

6. BOLELELE BA DIKARABO

- Potso e telele ya Dithothokiso e lokela ho arajwa ka mantswa a ka bang 250–300.
- Potso e telele ya Padi/ya Sengolwa sa Boholoholo le Tshwantshiso/ Terama e lokela ho arajwa ka mantswa a ka bang 400–450.
- Bolelele ba dikarabo tsa dipotso tse kgutshwane bo tla laolwa ke kabo ya matshwao. Tsepama potsong, mme o se ke wa tswa lekoteng.

7. Latela ditaelo tse hlahang qalong ya KAROLO ka NNGWE ka hloko.

8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo kaha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.

9. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
10. Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.
11. Sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:
 - Metsotso e 40: KAROLO YA A
 - Metsotso e 55: KAROLO YA B
 - Metsotso e 55: KAROLO YA C

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlalisitsweng leqepheng lena di tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore o bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO			
Dithothokiso tseo o di rutilweng: Araba dipotso tse PEDI feela ho tsena.			
NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1. 'Boshodu'	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	10	6
2. 'Kodiyamalla'	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10	7
3. 'Majakane'	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10	8
4. 'Ka pene letsohong'	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10	9
MMOHO LE			
Thothokiso eo o sa e rutwang: O TLAMEHILE HO araba potso ena.			
5. 'Thuto'	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10	10
ELA HLOKO: Araba potso e LE NNGWE e telele le e LE NNGWE ya TSE KGUTSHWANE. Ha o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba e kgutshwane KAROLONG YA C. O lokela ho araba potso e LE NNGWE feela KAROLONG YA B le YA C.			
KAROLO YA B: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO			
PADI: Araba potso e le NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.			
6. <i>Botsang lebitla</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	11
7. <i>Botsang lebitla</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25	11
8. <i>Diepollo</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	13
9. <i>Diepollo</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25	13
10. <i>Mme</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	15
11. <i>Mme</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25	15
KAPA			
SENGOLWA SA BOHOLOHOLO: Araba potso e le NNGWE feela ho sengolwa sa bohoholo.			
12. <i>Ke Qati e a Lomisanwa</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	18
13. <i>Ke Qati e a Lomisanwa</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25	19
KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA			
Araba potso e le NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.			
14. <i>Seyalemoya</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	21
15. <i>Seyalemoya</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25	21
16. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	24
17. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25	24

ELA HLOKO: DIKAROLONG tsa B le C, e NNGWE ya dipotso tse arajwang e tlameha ho ba ya MOQOQO, ha e nngwe e lokela ho ba ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso TSE PEDI tsa mofuta wa moqoqo kapa TSE PEDI tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane.

LENANENNETEFATSO

Sebedisa lenanennetefatso lena qetellong ho nnetefatsa hore na e fela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (✓)
A: DITHOTHOKISO (<i>tseo o di rutilweng</i>) (Potso e telele ya moqoqo KAPA dipotso tse kgutshwane)	1–4	2	
A: DITHOTHOKISO (<i>eo o sa e rutwang</i>) (Dipotso tse kgutshwane)	5	1	
B: PADI (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	6–11		
KAPA B: SENGOLWA SA BOHOLOHOLO (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	12–13	1	
C: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	14–17	1	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.		5	

ELA HLOKO: DIKAROLONG TSA B le C, nnetefatsa hore o arabile potso e LE NNGWE YA MOQOQO le e NNGWE YA TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba potso TSE PEDI tsa moqoqo kapa TSE PEDI tsa dipotso tse kgutshwane

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso TSE HLANO (POTSO YA 1–5). Araba dipotso TSE THARO feela.

DITHOTHOKISO TSEO O DI RUTILWENG

Kgetha mme o arabe dipotso TSE PEDI feela dithothokisong tseo o di rutilweng selemong sena (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 4). O TLAMEHA ho araba POTSO YA 5, e leng thothokiso eo o sa e rutwang.

POTSO YA 1: MOFUTA WA POTSO E TELELE (YA MOQOQO)

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Boshodu – PM Ramathe

- 1 Boshodu ba ntena ba nteka,
- 2 Ba nteleka ba ntahla,
- 3 Boshodu ba nkgapa ba mphahla,
- 4 Boshodu ba lerato maikutlong a ka.
- 5 Ka utlwa ka pelo nama ya paka,
- 6 Ka kgala sa Adama le Eva mafahla,
- 7 Boshodu ba mafufa ho fahla,
- 8 Ba fahla ntjheme bophoqo a baka,
- 9 Ka utswa ka fetoha sesomo,
- 10 Ka fetella ka ba mothemelle,
- 11 Boshodu ba ka ba ba mmooko feela,
- 12 Ba pheulwa ke moya e se lesiba selemo,
- 13 Ka sala ke itlhophere ke sa lle.
- 14 Ke sa lle ka boshodu fela sa ditjaka mofela.

Sekaseka thothokiso ena, mme o hlakise kamoo sethothokisi se sebedisitseng dintlha tse latelang tsa bonono ho hlakisa molaetsa wa yona e leng ketso tsa boshodu ha di na molemo wa letho, kaha qetellong o sala o ntse o se na letho. Karabo ya hao e be mantswa a 250–300.

- Dibetsa tsa bothothokisi
- Sehalo

[10]**KAPA**

POTSO YA 2: MOFUTA WA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Kodiyamalla Lebitsong la Sello Phokojwe Kobontsho (1941–1992) – RN Phume

1	Hoseng ka matjeke ha kgaoha kgwele,	1
2	Tjhe, eseng ka matjeke,	
3	Hora ke ya bohloano,	
4	Ha utlwahala se bohloko,	
5	Sa kgitla ha bohloko pelong tsa batho!	
6	Banna ka basadi ba tswa ba patisane	2
7	Ya eba masiyasiyane mohlokalebello.	
8	Ekaba ho etsahetseng	
9	Tlhakwaneng ho hlahile dife?	
10	Taba e tlamehile ho ba kgoba!	
11	MmaSello wa batho molato ke eng?	
12	Nnete Sello o sa anya monwana!	
13	Banna basadi ka bana ebang dipaki,	3
14	Bohle ebang nnete dipaki,	
15	Sello Phokojwe o robotse boroko,	
16	Sello Phokojwe o phomotse phomolo.	
17	Majwaneng kgotla o tla hlokwa Sello,	4
18	Enwa Mohlakwana ke sedulamajwana,	
19	O rarolla a thata mafito.	
20	Nyewe tsa ho qaka le boSalemone,	
21	BoSalemone maqheku a kgale ba hlotswe	
22	Maqheku a ho kgetha bobbe ho botle!	
23	Baahelwane le bona ba lahlehetswe,	5
24	Ba siilwe ke wa mankgonthe moeletsu.	

- 2.1 Qolla mola temanathothokisong ya 1 oo ho wona ho nang le tlohelo, mme o be o hlalose molemo wa tlohelo eo tlhahisong ya moelelo wa mola oo. (2)
- 2.2 Bohlokwa ba lebotsi le fumanwang molathothokisong wa 9 ke bofe? (1)
- 2.3 Fana ka lebitso la sekapuo/mokgabisopuo o sebedisitsweng molathothokisong wa 18. (1)
- 2.4 Lekgotsi le fumanwang molathothokisong wa 12 le qholotsa maikutlo afe moelelong wa thothokiso ee? (2)
- 2.5 Bolela hore ke sebetsa sefe sa bothothokisi se sebedisitsweng molathothokisong wa 24 o be o hlalose bohlokwa ba sona moleng oo. (2)
- 2.6 Akaretsa molaetsa wa thothokiso ena ka polelo E LE NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho wa yona. (2)

[10]**KAPA**

POTSO YA 3: MOFUTA WA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Majakane – T Leballo		
1	Ha e le moo le sesefa bobbe le ba babe,	1
2	Le nena ditshila le ba ditshila,	
3	Le kwekwetla bokgopo le ba kgopo,	
4	Mmokeng wa ditshebo le kene jwang?	
5	Kgotleng la basomi teng le batlang?	
6	Qabang ke tsa eng lapeng la majakane?	2
7	Dillo ke tsa eng lapeng la barapedi?	
8	Mofuthu le lerato di epetswe kae?	
9	Kutlwano le tshepano di nyametse kae?	
10	Lapeng ha ho se ho phelwa ka lemina.	
11	Dintwa ke tsa eng dikerekeng?	3
12	Qhwebeshano ke tsa eng tlong ya thapelo?	
13	Baruti ha se lebelo ho matha,	
14	Manele le difela sebakeng ho fokaela.	
15	Ditlhapa le majwe ka morao mohoula.	
16	Lonya ke la eng bana ba boMaria?	4
17	Bokgopo ke ba eng bana ba boJosefa?	
18	Le lonya le apare botsho bosweu,	
19	Le kgopo le rwetse rosari ya tumelo,	
20	Le jere sefapano thupa ya pholoso.	
21	Lesang ho tlaela ka bitso la Jehova,	5
22	Lesang ho hweba ka bitso la Ntate,	
23	Ho falatsa bafumanehi bitsong la tumelo,	
24	Tsatsi le sa tla la kahlolo,	
25	Potso di sa tla le tla araba.	

- 3.1 Bolela bohlokwa ba tshebediso ya lebotsi melathothokisong ya 4 le 5. (1)
- 3.2 Qolla lentswe le bopang kgonyetso molathothokisong wa 6 o be o hlalose hore kgonyetso eo e na le tshusumetso efe molathothokisong oo. (2)
- 3.3 Temanathothokisong ya 3 qolla molathothokiso o nang le anastrofi. Sepheo sa sethothokisi ke sefe ka tshebediso ya sebetsa see? (2)
- 3.4 Hlalosa bohlokwa ba phetapheto ya mantswe e qalang melathothokisong ya 21 le 22. (1)
- 3.5 Ke maikutlo afe a qholotswang ke thothokiso ee? Fana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 3.6 Akaretsa molaetsa wa thothokiso ena ka polelo E LE NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)

[10]**KAPA**

POTSO YA 4: MOFUTA WA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Ka pene letsohong – T Lekitlane

1	Ka pene letsohong nka o qaqisetsa,	1
2	Ka o hlaloesetsa ka bophara a ka maikutlo,	
3	Wa ba wa tseba ha ke thabile pelo e tlola,	
4	Wa ntlhokomela le ha molomo ke o kwetse tsi!	
5	Ka pene letsohong nka o bontsha,	2
6	Ka o supisa ha ke hlomohile ke amehile,	
7	Wa ba wa dumela hore ke sisinyehile pelo,	
8	Wa bona leha ke sa lle hore ke utlwile bohloko.	
9	Ka pene letsohong nka o ngolla,	3
10	Ka o tsebisa kamoo ke ikutlwang,	
11	Wa ba wa dumela hore ke sisinyehile pelo,	
12	Wa bona leha ke sa lle hore ke utlwile bohloko.	
13	Ka pene letsohong nka o ngolla,	4
14	Ka o tsebisa kamoo ke ikutlwang,	
15	Wa ba wa mpona le menahanong,	
16	Wa utlwa eka ke bua sefahlamahlo.	
17	Ka pene letsohong nka tekana la ka,	5
18	Ka beha ba ka bophelo qomatsing,	
19	Wa ba wa bona ke na le lerato.	
20	Wa dumela hore batho ke a ba rata.	
21	Ka pene letsohong le nna ke a bua,	6
22	Se mmakalle wa re ke a ikalatisa,	
23	Wa re ka leleme ha ke bue ke leqitolo,	
24	Ke kamoo ke nehilweng kateng, nkamohele.	

- 4.1 Tshebediso ya mantswa 'Ka pene letsohong', qalong ya temanathothokiso ka nngwe e bopa sebetsa sefe sa bothothokisi, mme bohlokwa ba sona ke bofe thothokisong? (2)
- 4.2 Lekgotsi le fumanwang molathothokisong wa 4 le na le tshusumetso efe moeelong wa thothokiso ee? (2)
- 4.3 Bolela hore na ke phetapheto ya mofuta ofe e sebedisitsweng meleng ya 7 le 8; 11 le 12. (1)
- 4.4 Nehelana ka mola O LE MONG feela temanathothokisong ya 5 moo anastrofi e sebedisitsweng teng. (1)
- 4.5 Molathothokiso wa 24 o hlahisa mohopolo ofe ka seo re se fumanang bophelong ka kakaretso? (2)
- 4.6 Akaretsa moelelo o fuperweng ke thothokiso ena ka polelo E LE NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)

[10]**MMOHO LE**

THOTHOKISO EO O SA E RUTWANG

O TLAMEHILE ho araba potso ena.

POTSO YA 5: MOFUTA WA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse tla e latela.

Thuto – T Selepe

1	Sebetsa sa bophelo seratwa-ke-botle,	1
2	Seratwa ke marena le bafo mmoho,	
3	Seratwa ke barui le ona mafutsana,	
4	O fella kae moo re sa o boneng?	
5	Barutwana ke bana ba a o labalabela,	2
6	Le mesuwe le yona ha e a ipeha,	
7	Baetapele bohle ba a o labalabela,	
8	Ba batla bophahamo, sehlohlolo sa hao.	
9	Re bona mathata tseleng ya hao,	3
10	Re teana le dira le metswalle,	
11	Re kopana le tlala le lenyora,	
12	Re hahamaletse pheletso ya hao.	
13	Tsela ke e moqasa e a nyolosetsa,	4
14	E tletse meutlwa le dihlabahlabane,	
15	Bohloko ba metsu bo hlaba pelong,	
16	Maoto ke dikinela a dutla madi.	
17	Bang ba se ba bile ba panolotse,	5
18	Joko ba e lahla le sa tswa tjhaba,	
19	Bang ya re hoba ho kgefutswe	
20	Ba ya, ya ba ba etse ruri,	
21	Empa monyaka wa ba fetileng moo,	6
22	O haisa wa matshwanafike a bona meso,	
23	Kganya e lelekang fifi la bosiu,	
24	Hoba ba bone kganya e haisang ya letsatsi.	

- 5.1 Lebotsi le molathothokisong wa 4 le sebedisitswe ka sepheo sefe? (1)
- 5.2 Tatolano e sebedisitsweng meleng ya 2 le 3 e na le seabo sefe hodima seo sethothokisi se buang ka sona? (2)
- 5.3 Hlalosa kamoo sethothokisi se sebedisitseng karaburetso temanathothokisong ya 4 ho hlakisa hore tsela ya ho fumana thuto ha e bonolo. (3)
- 5.4 Hlalosa kamoo sethothokisi se sebedisitseng papiso kateng moleng wa 18. (2)
- 5.5 Akaretsa molaetsa wa thothokiso ena ka polelo E LE NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)

[10]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso E LE NNGWE feela, ya mofuta wa potso e telele (ya moqoqo) kapa ya dipotso tse kgutshwane.

HOPOLA: Ha o araba potso e telele (ya moqoqo) KAROLONG YA B, o tlameha ho araba mofuta wa dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C.

PADI**POTSO YA 6: MOFUTA WA POTSO E TELELE (YA MOQOQO)****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Kgohlano pading ke lejwe la kgopiso leo baphetwa ba fapaneng ba hebihebisang ka lona ho tloha qalong ho ya fihla pheletsong ya pale. Sekaseka sengolwa sena, mme o bontshe kamoo kgohlano ya ka ntle le ya ka hare/maikutlo e hlahellang le ho ntshetsa pale pele kateng sengolweng sena. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**KAPA****POTSO YA 7: MOFUTA WA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla****TEMA YA A**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

Tsietsi le Tseleng ba hole. Ba se ba tswile diaparong tsa booki. Ba se ba ikinne diaparong tse ntjha, tsa selemo. Tsietsi o sutu e ntsho. Hempe e tshweu. O bile o kholloro. Dieta di ntsho. O Bibeletsohong. Tseleng mose ke o motsho. Bolausu bo bosweu. Dieta le yena ke tse ntsho. Mona he, ho tsamaya ntate moruti le mme moruti hantle. Ha ho ditaba. Ke kgotso feela. Ditaba di kwana moo di leng teng, e seng mona.

Tsietsi le Tseleng ba kena hoteleng. Ba dula tafoleng. Weitara ya ba tatasella. Ba bitsa dintho kamoo di bitswang kateng. Ha weitara e ntse e beha dijo ka mananeo, bona ba nna ba iqqela ka Maria le Josefa. Ha ho molato. Ke kgotso feela.

'E tla ba diranta tse mashome a mane a metso e mehlano ntate Moruti,' ke weitara eo ha e se e hlophile dintho tsohle, e di behile ka mananeo a tshwanelehileng.

Tsa dula, tsa itjella kgutsana tsa batho. Tsa loha malepa. Tsa rala meralo e thata, tsa beha dintlha ka tlhahlamano ya tsona. Mosha ha o fula, o a qamaka. Ba ntse ba qwaile le ha eka ba iketlile tjena.

Thelebishene ke eo. Jwale ke eo e bua ditaba. Ka lehlohonolo ho lerata, batho ha ba di natse haholo ditaba tsa yona. Batho ba tshoswa ke dipolayano le tse jwalo. Tsa batho ba batlwang ha di tshose le letho. Setshwantsho sa Tsietsi ke seo thelebisheneng. Jwale ho se ho hlahile sa Tseleng. Ho batlwa Tsietsi. Ho bonahala eka o kwetsetse mooki Tseleng hobane eo ha a fumanwe.

7.1 Ke leano/leqheka lefe leo boTsietsi ba ileng ba le sebedisa ho thoba sepetlele?

(1)

- 7.2 Leano/Leqheka lena le thusitse jwang ho ntshetsa pele kgohlano sengolweng see? (2)
- 7.3 Bolela hore ho tshwarwa ha Tsietsi ho ile ha nka mothinya o sa lebellwang jwang kaha o ne a lebetswe ke mapolesa ka nako eo. (2)
- 7.4 Sesotho se re: Bitso lebe ke seromo. Hlalosa kamoo mongodi a ileng a rehella Dibakiso lebitso le letjha kateng. (2)
- 7.5 Bontsha kamoo maele a Basotho a reng 'Moloi ha a mele ditshiba' a nnetefatswang kateng ke diketso tsa Kotsi ha a ne a ithaopa ho hodisa Tsietsi. (2)
- 7.6 Keletso eo Nkgono Mantsoteng a ileng a e fa Tsietsi ya hore a ilo botsa lebitla e ntshetsa pele padi jwang? (2)

MMOHO LE

TEMA YA B

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

Taba ena e makaditse Tsietsi haholwanyane. Athe bophelo ke ntho e jwang? O hopola kamoo a neng a rata moruti Moshebi kateng. Banna!

Empa kajeno ha se nako ya ho nahana ka tseo, kapa ho touta ka ntho tsa kgale. E, lena ke le leng hara matsatsi.

Nako jwale ke hora ya borobedi. Ke nako ya ho tloha. Tsietsi le Tsipane ba tswa ka sekuguku kamoo ba tlwaetseng kateng. Ba ithatika ka metero, ba kena tseleng. Ba emisa tekesi, ba palama. Ya jajametsa. Kaekae ba theoaha. Ba fumana koloi e eme moo ka eo nako. Ha ba tsebe monga yona, empa ba ne ba tseba hore e tla ba moo ka nako yona eo.

Ba e kgwatha kamoo ba tsebang, ya duma. Ya kena tseleng. Ka ho panya ha leihlo ba be ba se ba potetse ka sekgutlo. Ya jajametsa koloi e talana, ya e dumela tsela. Ya lepella, ya lopalla, ya hoballa. Ya fihla ya ema moo e lokelang ho ema teng. Ba kgutsa motsotswana, ba lekola dibaka. Ntho di eme kamoo di lokelang ho ema kateng.

'Re se re fihlile wa thaka,' ke Tsietsi eo ha a tswa, a kgoeletsa baki ya hae hantle, mme a etsa bonnete ba hore tsohle di lokile.

Ha feta monna e molelele, a tsamaya a kobehile, ho bonahala hore o nahana haholo. Mohlomong ba lwanne le mosadi hona hoseng hoo. Ke Mantaha kajeno, mme ho utlwahala eka basadi ba bohale haholo kajeno. Eka ba hopotsa banna ditaba tsa mafelo a beke.

- 7.7 Ke taba efe eo Tsietsi a neng a sa tswa e utlwa, mme e neng e mo makaditse haholo? (1)
- 7.8 Ho ya ka diketsahalo tsa padi ee, o ka re seabo sa Tsipane pading ee ke sefe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

- 7.9 Boiphethetso bo neng bo rerilwe ke Tsietsi malebana le babolai ba Tseleng bo ama phutholoho ya diketsahalo tsa pale ee ka tsela e jwang? (2)
- 7.10 Lokodisa dintlha tse bopang sekapoloto sa kamano ya Tsietsi le Mmamasolomane paleng ena, o bontsha tlhekelo, tharahano le phethelo sekapolotong sena. (3)
- 7.11 Ke ka lebaka la eng ha nkgono Mmaselepe a neng a nahana hore motho ya utswitseng radio ya hae ke Tsietsi? (2)
- 7.12 Hlwaya ketsahalo eo e leng qaleho ya ho rarahana ha diketsahalo paleng ena, o be o hlalose hore hobaneng o realo. (2)
- 7.13 Sehloohong sa 'Ha ke sa na pelo' ke ketsahalo efe eo re ka reng e supa motsotso o mahlonoko/wa tsitsipano? (2)

[25]**KAPA****POTSO YA 8: MOFUTA WA POTSO E TELELE (YA MOQOQO)*****DIEPOLLO – T Seema***

Kgohlano pading ke lejwe la kgopiso leo baphetwa ba fapaneng ba hebihebisang ka lona ho tloha qalong ho ya fihla pheletsong ya pale. Sekaseka sengolwa sena, mme o bontshe kamoo kgohlano ya ka ntle le ya ka hare/maikutlo e hlahellang ho sona le ho ntshetsa pale pele kateng sengolweng sena. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**KAPA****POTSO YA 9: MOFUTA WA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE*****DIEPOLLO – T Seema*****TEMA YA A**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

Kamoo a neng a botsa batho kateng ntate Masuelle, o ne a bonahala hore o etsa ntho eo a e tswatseng. O ne a potoloha Maseru ka kariki beke le beke. Toropo ena o ne a e tseba jwalo ka ha o loha thapo, etswe Maseru e ne e sa le motsana ka nako eo ngwanaka.

Ha re tswa ka toropo ra feta sekolo sa kwetliso ya matitjhare. Ra nto tsamaya sebaka sa hora feela ra be re fihlile tliiniking ya mmishone wa Loretto. Ha re fihla tliiniking letsatsi le ne le se le nthekeheke, ka thusa ntate Masuelle ho theola mabokose a mabedi a neng a le kariking. Ha re fihla ka ofising e ka morao ka tliiniking, ra beha mabokose fatshe.

Ha kena mosadi e mong e mokgutshwanyane tjena ka seemo. O ne a hlwekisa moo tliiniking le ka mmishoneng. Ha re qeta ho beha mabokose fatshe ka kgutlela kariking. Ka siya ntate Masuelle le yena mosadi eo. Hana lebitso la hae e ne e le mang? Butle ke tla le hopola. Ba sala ba ntse ba phahlolla mabokose ao re fihlileng le ona. Ha ke ntse ke dutse ka ntle pela kariki ya dipere ka utlwa tlala e se e ikakgela, ka hopola mofao wa dipabi. Ka ntsha le botlolwana ya metsi ao ke a kgileng ha re ntse re le ka toropong, hobane dipabi tsona o ke ke wa di ja ntle le metsi. Eitse kamora metsotso e se mekae a hlaha Masuelle a tlo qhanolla dipere tsa hae.

- 9.1 Ntate Masuelle enwa, o tsebane jwang le Diepollo ha a tla tsamaya le yena ho ya Tswapolebodila? (1)
- 9.2 Bolela hore ha Diepollo a fihla lapeng le mosadi enwa ya neng a fiela mmishoneng ke eng eo bobedi ba bona ba ileng ba e sibolla e mabapi le bophelo ba Diepollo. (2)
- 9.3 Bolela hore ditaba tse etsahalang paleng ena ke tsa mehleng efe. (1)
- 9.4 Ho fihla ha Diepollo ho ntate Kgaketla ho ntshetsa pele jwang ditaba tsa sengolwa see? (2)
- 9.5 Lokodisa dintlha tse bopang sekapoloto sa kamano ya Diepollo le malome Theko paleng ena, o bontsha tlhekelo, tharahano le phethelo sekapolotong sena. (3)
- 9.6 Na o ka re Mmapelepele o ne a lokela ho thibela monnae Leemisa hore a se ke a kenya Diepollo sekolo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.7 O ka re Mmamokele e ne e le mofuta o jwang wa mophetwa? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

TEMA YA B

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

Ha nka shwa ke sa tsebe seo e leng nnete ka nna, ke tla sitwa ho tshwarela motho e mong le e mong ya neng a mpatetse ka boomo moo ke tswang teng.

'O fate konoso, o bule ditsebe ngwanana. O fate konoso o nkutlwe hantle, o se ke wa nkutlwella. Rangwanao Leemisa o o boleletse tsohle, empa ka mmao o sitilwe ho o bolella ditaba kaofela hobane o hlajwa ke ditlhong. O ne o le monyenyanane haholo ha mmao a o siya habo. Leemisa ha re mo tsebe le ho mo tseba, re ne re utlwela feela ka yena hore ke moena ntatao. Le lepatong la ntatao ha re a ba teng, ha re a tseba le ho tseba.'

'Re ne re kgaole maqhama ha ho qabanwa ka taba ya dikgomo tsa bohadi, le ka wena. Ha ntatao a se a patilwe, mmao a se a hlobotse thapo, Leemisa o ne a batla ho tsoetsa moholwane wa hae ntlo. Mmao a hana hanang ya kgale ho kena manyalong a jwalo. Leemisa a mo qhophella, yaba mmao o nyamela jwalo ka motoho wa ngwana Mmalehlwa.'

Hana taba ke seroto se lekannngwa ka se seng. Hana thebe e sehela hodima e nngwe. Taba ya mme ya nkgopotsa mohla ke balehang ho nyadiswa monnamoholo e mong wa Ribaneng, Mothofeela. Nna le mme re fetile bothateng bo tshwanang. Ke ne ke batla ho kopana le yena re qoqe ka dintho tseo re fetileng ho tsona. Ke ne ke batla ho bona ha motho le moradie ba arolelana diphihlelo le maikutlo. Empa hokae? Hona neng?

- 9.8 Bolela lebaka le ileng la etsa hore Diepollo a siuwe hahabo moholo ke mmae ha e sa le lesea. (1)

- 9.9 Puisano ena e ka hodimo e etsahalla tikolohong efe? (1)
- 9.10 Ho ya ka tihadimo ya hao, hlalosa hore Mmamolete e ne e le motho wa semelo se jwang. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.11 Hlalosa kamoo mongodi a atlehileng kateng ho hlakisa maemo a tsitsipano pading ena nakong eo Diepollo a neng a tlo lata lenane la bakudi ha Van Wyk Printing. (2)
- 9.12 Ebe ho fihla ha Diepollo ha rangwanae Leemisa ho rotetsa motso wa kgohlano ka tsela e jwang? (2)
- 9.13 Hlwaya ketsahalo E LE NNGWE e totobatsang phethelo paleng ena o be o hlalose hore hobaneng o re karolo eo ke phethelo. (2)
- 9.14 Bontsha kamoo tomatso sengolweng sena e hlahiswang kateng kgodisong ya pale ena o itshetlehile ka setswalle sa Diepollo le Dikenkeng. (2)

[25]

KAPA**POTSO YA 10: MOFUTA WA POTSO E TELELE (YA MOQOQO)****MME – NP Maake**

Kgohlano pading ke lejwe la kgopiso leo baphetwa ba fapaneng ba hebihebisang ka lona ho tloha qalong ho ya fihla pheletsong ya pale. Sekaseka sengolwa sena, mme o bontshe kamoo kgohlano ya ka ntle le ya ka hare/maikutlo e hlahellang ho sona le ho ntshetsa pale pele kateng sengolweng sena. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]

KAPA**POTSO YA 11: MOFUTA WA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****MME – NP Maake****TEMA YA A**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

Ha mehopollo e ntse e ya hodimo le tlase ka yena, Mmisi Lekena o ne a ntse a bua, a tswela pele ka dikeletso. A leka hore a mo fetole maikutlo kapa hona ho mo kgothaletsa hore a mpe a re ho tjetjhisetswe lenyalo morao, ho fihlela a qeta ho ngola dihlahlobo, kapa ho hlahohelwa kelellong. Empa o ne a ka utlwa jwang kelello e le siyo moo, ho setse makgapetla a ditsebe a leketlang hloohong feela, a sa utlweng letho.

Ngwana o ne a ntse a itjhebile seiponeng, etswe o ne a le motle hle. Botle ba hae bo ne bo bile bo kgabiswa ke ho kena bokgarebeng. Mahlo ana a maphatswa a hlakile sa nyooko ya tlhapi, marama a le matjhitja ka kgang. Moriri e le o motsho o kametsweng morao, wa paqama hamonate hloohong, eka ke mohlwa o bonolo o robaditsweng ke moya. Nko ena e batla e tjhorile, empa e sa tjhora, e lekane sefahleho hantle. Ha e le dipou tsona, ha re sa batla ho bua ka tsona hoba e ne e le tsena tseo ekareng ha o mo tadimile, di ntse di re ntshware ka ditsebe o be o ntshune, ke tsikinyetsehe methapo ya madi.

Mmisi Lekena o ne a tswe ka ofising a hlotswe, a bona hore Dikeledi o fetohile, ha e sa le yena yane eo a mo tsebang. A bona hore le ha a bua tjena ho ne ho tshwana le ha a ipinela pina e se nang mantswe, e sa dumeng hamonate tsebeng tsa Dikeledi.

- 11.1 Ditaba tseo Mmisi Lekena a neng a buisana le Dikeledi ka tsona e ne e le dife? (2)
- 11.2 Ke ka lebaka la eng ha Mmisi Lekena a ne a bona ho lokela hore a buisane le Dikeledi ka ditaba tsena? (2)
- 11.3 Hlalosa kamoo setswalle sa Dikeledi le Mpuse se ileng sa thusa ho ntshetsa pele pale ena kateng. (2)
- 11.4 Ebe o ka re Mpuse ke mofuta ofe wa mophetwa? Hobaneng ha o realo? (2)
- 11.5 Mohla Dikeledi a neng a nyalana le Thollo pula e ile ya na jwalo feela kaha e ile ya na mohla Mme a neng a patwa. E be o ka re see se re bolella eng ho ya ka tumelo ya Basotho? (2)
- 11.6 Ketsahalo ya hore Dikeledi a iphumane a robetse hodima lebitla e o bolella eng ka bophelo ba hae ba ka moso ba lenyalo? (2)
- 11.7 Boitshwaro ba Thabisile bo mo senola e le motho wa semelo se jwang? (1)

MMOHO LE

TEMA YA B

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

Helang, o a tseba hore o bua nnete, mohlomong le rona boMmatakatso o ka be o sa re bone le ho re bona, o re feta feela mohwalotso tseleng. Bona hona jwale hore mosadi enwa wa ka mona, a realo a supa ka monwana, o sheba batho jwang, motho ha a bua eka o a nkgelwa, o fumane nko tsena a di famotse ha bohloko. Ha e le Sesotho sona, o ka makala o bua sa hokae. Ha a ntse a bua o ntse a futswella le ka sekgowa seo rona re sa se tsebeng, o be o ipotsa hore na ha a kopane le makgowa o ye a bue sona na, kapa o itshosetsa ho rona hobane ha re tsebe letho.

Mmateboho ha ba ntse ba bua ka mosadi enwa, a hopola le mosadi yane eo a neng a mo nahana ha a ne a tshaba ho nyalwa, yane wa ho mo fothakela ka ditweba, le ho mo tshosa ka maqhwetha.

Ya nna ya ya taba, ha buuwa ka enwa le yane ya rutehileng le ya sa rutehang, ya shebang batho hampe le ya ikokobeditseng. Ha hlaka moqoqong wa bomme bana hore ke batho ba fadimehetseng ditaba. Ka nako e nngwe motho a ka re batho ha ba a ruteha, mme ha ba re letho ka boitshwaro kapa boikgantsho ba hae, athe tjhe, ba ntse ba bona empa ba etsa eka ha ba bone. Ya jwalo o tla bona mohla ho hlahileng tsietsi ha hae kapa habo.

- 11.8 Ho ya ka ditaba tsa padi ee, ke eng e ileng ya etsa hore Dikeledi a se ke a phethela dithuto tsa hae tsa materiki? (1)

- 11.9 Ebe dipono tsa bophelo bo bosula tseo Dikeledi a neng a di bona ka ihlo la moya pele a kena lenyalong le Thollo di ile tsa phutholoha ho ya kamoo di neng di bidietsa kateng? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.10 Ho ya ka wena, na ho nepahetse hore Bafokeng ba Matatiele ba hobose Mmateboho jwalo kaha ba ile ba etsa kamora lepato la Mme? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.11 Kgohlano e neng e le dipakeng tsa boThabisile le Dikeledi e ne e le ya mofuta ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.12 Ho ya ka maemo a ditaba tsa padi ee, na o ka re Dikeledi o ile a etsa qeto e nepahetseng ha a ne a dumela ho nyalwa ke Thollo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.13 Lokodisa dintlha tse bopang sekapoloto sa kamano ya Mme le Diseko paleng ena, o bontsha tlhekelo, tharahano le phethelo sekapolotong sena. (3)
[25]

KAPA

SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohoholo.

POTSO YA 12: MOFUTA WA POTSO E TELELE (YA MOQOQO)**KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Sekaseka tshomo ya 'Moshanyana wa Senkatana' le thokohale ya 'Masopha' mme o bontshe kamoo bohlabani, sebete le bonatla di neng bo thoholetswa le ho ananelwa kateng setjhabeng sa Basotho. Karabo ya hao e itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshomo le thoko yohle. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

Moshanyana wa Senkatana

Ho thwe ho ne ho e na le phoofolo e tonanahadi e neng e bitswa Kgodumodumo. Ena phoofolo e ile ya ja makgomo, dinku, dintja, dikgoho le batho kaofela. Ho ile ha pholoha mosadi a le mong feela wa moimana.

Mosadi enwa o ne a ikgakanya ka ho itlotsa ka molora hore ha Kgodumodumo e tla, a be a ipata ka serobeng sa dikgoho. Jwale e tla re ha e sheba ka serobeng, e bone eka ke lejwe ka moo. Ka letsatsi le leng eitse ha e qeta ho ja batho, ya tsamaya ho ya lekgalong. Ka lebaka la ho kgora haholo, ya sitwa ho feta ka lekgalo.

Mosadi enwa wa moimana a beleha ngwana wa moshemane. Ha a qeta ho mmeleha a ya thotobolong ho ya batla moitedi hore a tsebe ho tlotsa ngwana hore Kgodumodumo e se mo je. Ha a kgutla thotobolong a fumana moo a siileng lesea ho dutse mohlankana a tshwere lerumo le kwakwa. Mosadi enwa a botsa ka ho makala hore lesea la hae le kae. Monna a re: 'Ke nna Mme.' Jwale mmae a re: 'Ngwanaka ke ne ke sa o tsebe!' Jwale a re: 'Na batho ba ile kae?' Jwale mmae a re: 'Ba jewe ke Kgodumodumo.' 'Le dikgomo?' 'Ee.' 'Le dintja?' 'Ee.' 'Le dikgoho.' 'Ee.' 'E kae?' A re: 'Tswa o bone ngwanaka.' Jwale ngwana a tswa a ema hodima serobe; mmae le yena a hlwa.

Masopha (Ntwa ya dithunya)

- 1 Sethole sa mosadi e mokgunwana,
- 2 Ngwana mosadi wa kgwele a mamela,
- 3 A utiwa ha ho latolelwa Bakoena
- 4 Mohla dikgomo di nkuwang Botha-Bothe,
- 5 Kgomo tsa kgutsanyana ya boMohato,
- 6 Le no di ja le di siya masapo,
- 7 Mohla a holang o ya di batla.
- 8 Sa hlaha ka pelo mpeta
- 9 Seoli sa boNthe le Mahlape.
- 10 Ntsu e kene meraka ya Bakhothu,
- 11 Ya kena ya Bakhothu le Baropoli,
- 12 Ya re Morwa a tlo bolawa kwano!
- 13 Mofihlamedi wa lona, wa Matsitsa
- 14 O fihlametse maqheku a mo seba.
- 15 Ba re kajeno ho hlahile Mapate:
- 16 A patahanya masohana,
- 17 A hlaba batho ka rumo le le leng!

[25]**KAPA**

POTSO YA 13: MOFUTA WA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE**KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela****TEMA YA A**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa thoko kaofela.

Morena Moshoeshe (Mmopi wa setjhaba sa Basotho)

Dithoko tsa Morena Moshoeshe mothehi wa setjhaba sa Basotho mohlang a neng a qeta ho hlola Ramonaheng, a ba a mo hapa le setjhaba sa hae.

1 Ngwana Mmamokhachane, Thesele,
 2 Thesele, pharu e telele-telele,
 3 Kgomo di kena ka yona di sa ile;
 4 Le batho ba kene ka yona, ba sa ile!
 5 Hlabisi ya Bakoena,
 6 A ko hlabise nkgonwao,
 7 A ko hlabise Mmasetenane a ka rwale,
 8 A re ke mehlehlo ya dikgomo le ya batho.
 9 Nketu wa mara, thaka Shakhane le Ramakoane (Makoanyane),
 10 Mabesa lerole, la tswa ka mpa ya mohlaba wa Ratsooane!
 11 Ngwana wa morena wa Qhoai a le bona,
 12 La bonwa ke Ratjotjose wa Mokhethi;
 13 Leru, mmamoqholotsa wa dithebe,
 14 Nketu ha a le siyo mareng a batho,
 15 Bang ba mara ba ntse ba lla ba re:
 16 Nketu le Ramakoane, le kae?
 17 Mara a batho a kgutlile tseleng,
 18 A batla Nketu le Ramakoane,
 19 Moshoaashoaila, khoabane ya Maphule.
 20 Kgomo ya motho wa Maphule ya kwana,
 21 Ha e so hole, e sa otile,
 22 Ha Mmadihlahleng, ha raggadi wa motho
 23 Se ya bohwenng a hlobotse, Lepoqo,
 24 Bohwenng, habo lesawana.
 25 Ramohato a ka re tswa bohlaswa'
 26 Hlaha e leba ntlo ya boMohato.

- 13.1 Bolela hore ebe ke mang ya phafuwang thokong ena. (1)
- 13.2 Mmasetenane eo ho buuwang ka yena thokong ee o amana jwang le Morena Moshoeshe mmopi wa setjhaba sa Basotho? (1)
- 13.3 Ha o sheba dikahare tsa thoko ee, ebe o ka e hlophisa ka tlasa mofuta ofe wa dithoko? (1)
- 13.4 Ho ya ka thoko ee, ya rokwang o reneketswa ka lebaka lefe? (2)
- 13.5 Bolela lebitso la sebetsa sa boroki se hlahellang molathokong wa 21 o be o fane ka bohlokwa ba sona molathokong oo. (3)

- 13.6 Ho ya ka dikahare tsa thoko ee ebe lebitso leo Morena Moshoeshoe a ileng a le fuwa lebollong ke mang? (1)
- 13.7 Bolela mohopolo wa sehlooho o jerweng ke thoko ena. (2)

MMOHO LE**TEMA YA B**

Bala qotso ena ya tshomo ya Moleso wa dikgomo ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshomo kaofela.

Ho thwe kgalekgale ho ne ho na le basadi ba sethepu. Basading bana, e mong e ne e le moimana. Mohaditsong wa hae a rera ho mmolaya hoba yena a ne a hloka thari. A hlapanya hore o tla leka malebaleba ohle hore lesea lena le se phele hammoho le mmalona.

Ka tsatsi la ho kena tlong, mohaditsong a ikatametsa a etsa eka o batla ho thusa mosadi enwa. A sila moleso wa dikgomo, mme a o fehlella le lesheleshele a nto isetsa motswetse hore a habole a tle a sisetse lesea. Motswetse a habola lesheleshele ntle le pelaelo ya letho.

A qala ho nona motswetse hoba mohaditsong o ne a hlile a mo foqa lesheleshele lena le entsweng ka moleso wa dikgomo. Ha mohaditsong a bona motswetse a nona, a thaba. A nahana hore o qala ho ruruha, e se e le ha moleso o qala ho sebetse.

Matsatsi le dibeke tsa nna tsa feta ho se letho le etsahallang motswetse. Jwale a nonopela le letlalo la hlaka a ba motle ba Seilatsatsi wa tshomong. Qetellong mohaditsong a bona hore setlhare sa hae ha se sebetse. A qetella le yena a se a iphehela a habola. Yaba le batswetse ba se ba phehelwa lesheleshele lena la mabele.

Yaba ke tshomo ka mathetho!

- 13.8 Hlalosa hore basadi ba sethepu ke basadi ba jwang. (1)
- 13.9 Moleso oo wa dikgomo hantlentle e ne e le eng? (1)
- 13.10 Tharahano ya tshomo ee e iponahatsa mothating ofe? Hobaneng o realo? (2)
- 13.11 Ho ya ka ditaba tsa tshomo ee, o ka re mohaditsong ya neng a hloka thari e ne e le motho wa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 13.12 Semelo see sa mohaditsong seo o se boletseng ka hodimo se thusa jwang ho ntshetsa pele ketane ya diketsahalo tsa tshomo ena? (2)
- 13.13 Hlalosa hore tomatso e iponahatsa jwang tshomong ena. (2)
- 13.14 Ke kgohlano ya mofuta ofe e iponahatsang tshomong ee? Hobaneng o realo? (2)
- 13.15 Hlalosa kamoo tlhoho dingolweng e iponahatsang kateng tshomong ena. (2)

[25]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Ha o arabile potso ya moqoqo KAROLONG YA B, araba dipotso tse kgutshwane karolong ena. Ha o arabile dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA B, jwale araba ya moqoqo.

POTSO YA 14: MOFUTA WA POTSO E TELELE (YA MOQOQO)**SEYALEMOYA – RH Moeketsi****'Ha le thakgiswe' – M Leduma**

Sekaseka tshwantshiso ena, 'Ha le thakgiswe', mme o bontshe kamoo semelo sa dibapadi tse latelang se hlahiswang kateng:

- Kotopi
- Sebuweng
- Makau

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**KAPA****POTSO YA 15: MOFUTA WA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****SEYALEMOYA – RH Moeketsi****TEMA YA A****'Ha se boya ba ntja' – PM Ramathe**

Bala qotso ena e latelang ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa terama kaofela.

[Ke ka phirimana ka tlong ha Pela. Pela ho bonahala a halefile. O ntse a kgarumaka mohatsae, Maleshwane.]

PELA: Maleshwane, Lesodi o kae hona tje? O kae moshanyana eo?

MMALESHWANE: Ha ke tsebe. O kae anthe? Hobane re ntse re na le wena hae moo, o kae?

PELA: Oo, ka mantswe a mang ke nna ya lokelang ho tseba moo moshanyana eo a leng teng?

MMALESHWANE: Ha se wena kapa nna ya lokelang ho tseba moo a leng teng, empa kgalemelo ya nnete yona, e lokela ho etswa ke wena ntate, haholo hobane e le ngwana wa moshanyana. Na ke yona ntho e ka re qabanyang yona eo?

PELA: Hmm! Ke a bona o tletse bokwadi mosadi hona kajeno lena! Ke bona hantle hore o na le ditaba Maleshwane.

MMALESHWANE: Ha ke etsa jwang ntate? Na ha se nnete ntho eo ke e buang, ha e le moo ke se ke tletse bokwadi?

PELA: Maleshwane mosadi wa ka, ho kgalema ngwana ha se ha ntate feela ka tlong. Ho bua nnete mme ke yena ya e tshwarang ka bohaling, ke ka hona kgalemelo ya hae e nang le matla kamehla ka tlong, e seng hore ntate yena a phuthe matsoho.

MMALESHWANE: Le ha o ka thola ntate, mono o bua nnete. Ke mpa ke makalla bohale bo bokana ba hao, ha o lokela hore ebe o ile wa qala ka ona mantswe ana. Bonnete le nna Lesodi o a mmakatsa matsatsing ana, hobane ha a dule hae mona.

PELA: Ho dula ke sa ho bona. Nna ke lla haholo ka ho tsamaya le masiu hona ha pollwana e kana ka Lesodi.

MMALESHWANE: Empa ntate o se lebale hore Lesedi ha e sa le ngwana jwalo ka pele. O a hola le yena.

PELA: Wee! O se o mo hodisa kajeno?

MMALESHWANE: Ha ke mo hodise, feela ...

- 15.1 Hlalosa kamoo ho phaolalakaka hona ha Lesodi le masiu ho bileng le seabo kateng ntshetsopeleng ya kgohlano ya tshwantshiso ena. (2)
- 15.2 Kgohlano ena e hlahellang tshwantshisong ena ke ya mofuta ofe? (1)
- 15.3 Hlalosa kamoo tomatso e hlahiswang kateng kgodisong ya pale ya tshwantshiso ena. (2)
- 15.4 Tikoloho le nako tseo diketsahalo tsa tshwantshiso ena di etsahalang ka tsona di bontsha hore ke mehla efe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.5 Na o ka re Maleshwane ke mofuta o jwang wa seapadi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.6 Ebe dikahare tsa tshwantshiso ena di tsamaellana le sehlooho sa yona? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

TEMA YA B

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama kaofela.

[Ke ka le hlahlamang, lebopong la molatswana wane o phallang. Lesodi o ntse a itsamaela moo a tebisitse maikutlo.]

LESODI: Ka ba ka thaba, banna! Ke kopane le wena hantle moratuwa. O tsebile jwang hore ke tla feta mona?

KGASIANE: Le nna ke kopane le wena hantle abuti Lesodi, mme ke tla tjena ke ntse ke rapela ka pelo hore eka nka kopana le wena.

LESODI: Empa ha o a thaba Kgasiene moratuwa, molato ke eng?

KGASIANE: Ke tloha lapeng mane e le ha ho fihla batho ba bang, bontate ba bang tjena bao ke sa ba tsebeng.

LESODI: Ke a kgolwa ke bontate, ba tlile lapeng mono ka taba yane ya rona, akere?

KGASIANE: Lesodi hobane ke a o rata, ha ke batle ha o ka wela tsietsing o sa hlokomele.

LESODI: Empa hobaneng Kgasiene? Keng?

KGASIANE: Mantswe a ka a mabedi ho wena abuti Lesodi: 'Nakana tsa ho rweswa ha di kgomarele hlooho.' Ke ntswe la pele. La bobedi ke la hore: 'Ha se boya ba ntja e lommeng!'

LESODI: Ke dilotho ntho tseno Kgasiene. Hantlentle o batla ho mpoella eng? Itlhalose.

KGASIANE: Maoba re ile ra sitiswa ke mme Maleshwane ha ke ne ke o bolella hore ke imme.

LESODI: E, jwale? Ha ke nyatse nna hobane ke a o rata Kgasiene.

KGASIANE: Ha o nyatse ke a tseba, etswe o a nthata jwalo ka ha le nna ke o rata, empa ha se boya ba ntja e o lommeng! Ha se wena ya nkimisitseng!

LESODI: Kgasiene! O re ha se sea la ka leo o le lebeletseng?

KGASIANE: Ke tjho jwalo abuti Lesodi! Ha se wena!

- 15.7 Mantswe a Kgasiene ha a re 'Nakana tsa ho rweswa ha di kgomarele hlooho' a bolela eng? (1)
- 15.8 Kamano ya Kgasiene le Lesodi e bile le ditlamorao dife paleng ya tshwantshiso ee? Hobaneng o realo? (2)
- 15.9 Ke sephetho sefe se sa lebellwang se ileng sa sibollwa ke Lesodi ka mora puisano ena ya hae le Kgasiene? (2)

- 15.10 Ebe ho halefa ha Mmaleshwane ha a ne a bona Lesodi a eme le Kgasiene, ho tjobela mmadi pele ka tsela e jwang tshwantshisong? Hlalosa. (2)
- 15.11 Ha o bala dikahare tsa tshwantshiso ee, o ka re Kgasiene ke sebakadi sa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.12 Ke maikutlo afe ao Lesodi a ileng a ba le ona kamora hore Kgasiene a mmolelle hore ngwana eo a mo immeng ha se wa hae? (1)
- 15.13 Tharahano e totobatswa ke ketsahalo efe terameng/tshwantshisong ee? Hlalosa. (2)
- 15.14 Ke molaetsa ofe oo mongodi a o fetisetsang ho bakadi ka tshwantshiso ee? (2)

[25]**KAPA****POTSO YA 16: MOFUTA WA POTSO E TELELE (YA MOQOQO)****HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Sekaseka tshwantshiso ena, *Haeso Mafotholeng*, mme o bontshe kamoo semelo sa dibakadi tse latelang se hlalohang kateng:

- Pitso
- Disebo
- Mofammere

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantsoe a 400–450.

[25]**KAPA****POTSO YA 17: MOFUTA WA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki****TEMA YA A**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso kaofela.

MOLEFI: (*O sala a bua a le mong*) Helang banna! Haeka Morongwe o re o batla ho ntjhakela? Se etsang hore Morongwe a re o batla ho ntjhakela ke sefe? Hona ha Morongwe a re ha ho bahlankana bao a ratanang le bona na ebe o bua nnete? A ka tlohela jwang ho ratana le e mong wa bahlankana a le mokalekale, a bile a le motle hakalekale? Hona ke mang ya neng a mmotsitse ka tsa maratano? Ke hobaneng ha Morongwe a ntse a duletse ho pota? Heng eitse ha a fihla hoseng a mpoella hore ke betere. O tla kopa hore e be sa le a peretlisa bobetere ba ka? Empa le ha ho le jwalo, Morongwe ke mosadi e motle. Sefahleho sa hae se se sowana jwalo ka sa mangeloi. Melomo ya hae e metsi hoo motho a ka iponang a se a ntse a e momona.

Letheka la hae le le sesane sa mmamodukule hoo motho a ka le kopang ha monatjana ha a mmapadisa papadi ya lerato. Ha a sheba motho, mahlo a hae a hohela sa noha. Ke hore ha a tadimme motho o tla fumana a wetse fatshe sa motho ya tshwerweng ke boroko. Ha a bua, lentswe la hae ekaka la thaha e bina mohlakeng. Tjhe, mmopi o bopile ho enwa ngwana. Empa ha e le ho bona ke bone, mme ha ke sa tshwanela ho bona habedi. Be! Ako re ke robale, ke tlohele ho ingamangama ka motho eo e seng letho la ka.

- 17.1 Morongwe enwa eo ho buuwang ka yena qotsong moo o ne a sebetsa mosebetsi ofe? (1)
- 17.2 Ditaba tse hlahellang qotsong ee di bontsha hore ke mehleng efe? (1)
- 17.3 Ho hana ho bekwa hoo Morongwe a ileng a ho etsa ho tjobela babadi pele ka tsela e jwang terameng ee? (2)
- 17.4 Tomatso e hlahella jwang tshwantshisong ee? (2)
- 17.5 Maikutlo a lwantshanang a Molefi qotsong e ka hodimo a iponahatsa jwang? (2)
- 17.6 Hlalosa ketsahalo E LE NNGWE feela, e ileng ya etsa ho be bosulanyana pakeng tsa Molefi le boTakadimane mohla letsatsi la lenyalo la Molefi. (2)
- 17.7 Ke ketsahalo efe tshwantshisong e nnetefatsang hore ha o rata motho ha o bone dipha/diphoso tsa hae? (1)
- 17.8 Ketsahalo ya hore Jwalane a se ke a thabela metswalle ya Molefi kgetlo la pele feela ha a ne a qala ho e bona, e re bolella eng ka botho ba Jwalane? (2)
- 17.9 Mantswe a malome Kgolwane ha a ne a re Pitso a tlohelle Molefi hore a ikgethele mosadi ya batlwang ke yena, a re senolela hore ke eng e seng e mo hahlametse bophelong ba hae? (2)

MMOHO LE

TEMA YA B

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso kaofela.

DISEBO:	Ntate, re sa tswa bona mohlolo. Ke hore ha ke tsebe hore na ntatemoholo Mapetla o re utlwang.
PITSO:	Le a be le qadile ho re tena ka mobu o kang monnamoholo Mapetla. O re o se a entseng?
MOLEFI:	Ausi Disebo, kajeno lena ke letsatsi la thabo. Ha ke dumele hore re lokela ho nahana le ho beha kelello tsa rona ho motho ya kang ntatemoholo Mapetla.
TAKADIMANE:	Molefi moshana heso, nna le Mofammere re tena re kena ka mona ka kopanong ya ba lelapa lena la ntate Pitso, e le ha re menngwe ke Disebo. Ntate Pitso na ebe re kene ka phoso?

PITSO: Ho hang le amohelehile ka mona ngwanaka. Hape ke le hlokomedisa hore le ka bua ntho e nngwe le e nngwe le sa tshabe letho.

TAKADIMANE: Ke a leboha ntate. Ha re le kantle ka mane Disebo o ile a tla ho nna ho ntsebisa hore ke late Mofammere ya neng a le ka hara mokgopi. Hoba Mofammere a fihle, Disebo o ile a re re mo latele. Hang hoba re potele ka seotlwana, re ile ra bona ntatemoholo Mapetla a ntse a fafatsa ho hong hoo ke dumelang hore e ne e le phoshwana. Diketso tseo a neng a di etsa di ne di tshwana hantle le tsa mohlang a neng a fafatsa ho hong koloing ya Molefi.

MOJABENG: Ke tseo he! Hakere maoba ntata Molefi o ile wa hana ho batla ngaka e sebetsang koloji ya Molefi yaba o mathela bathong baa ba ipitsang baporofeta? O ile a etsang moporofeta eo wa hao? E kae koloji ya Molefi?

- 17.10 Mantswe aa a Pitso 'Le a be le qadile ho re tena ka mobu o kang monnamoholo Mapetla. O re o se a entseng?' a re bolella eng ka Pitso? (2)
- 17.11 Ebe setswalle sa boMofammere le Takadimane ho Molefi se ne se thehilwe hodima makgabane afe a bophelo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.12 Mantswe a Mojabeng a re bolella eng ka maikutlo a hae malebana le baporofeta? (1)
- 17.13 Lewa la botshwantshisi moo Disebo a neng a nahana ka ditaba tsa ho feta kgale, le thusa jwang ho totisa kgohlano tshwantshisong ee? (2)
- 17.14 Lokodisa dintlha tse bopang sekapoloto sa kamano ya Molefi le Jwalane paleng ena, o bontsha tlhekelo, tharahano le phethelo sekapolotong sena. (3)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80